

Årsberetning

2008

جنایتکاری در جنگ

RATNI ZLOČIN

crimes de guerre

جرائم الحرب

Statsadvokaten for Særlige
Internationale Straffesager

Jens Kofods Gade 1

DK-1268 København K

Telefon: 33 30 72 50

Fax: 33 30 72 70

E-mail: sico@ankl.dk

www.sico.ankl.dk

Krimē lufte

war crimes

STATSADVOKATEN

Indholdsfortegnelse

INDLEDNING	1
Om statsadvokaturen	5
Nye Tider, Nye krav, Nye love	7
Folkedrab, krigsforbrydelser mv., hvad er hvad?	9
Kulturforståelse	11
Fremskudt efterforskningsbase i Sarajevo i Bosnien.....	13
Det begyndte med en fodboldkamp.....	17
Kan man efterforske i Afghanistan?	19
Æresrelaterede og kulturbestemte forbrydelser.....	21
Tribunalers Svanesang.....	25
Den Internationale Straffedomstol i Haag - samarbejde.....	29
Analyse og dokumentation.....	31
Sagsindhentning	33
Kompetenceudvikling og videndeling	35
Statsadvokatens mål for 2009	37
Statistik	39

Om statsadvokaturen

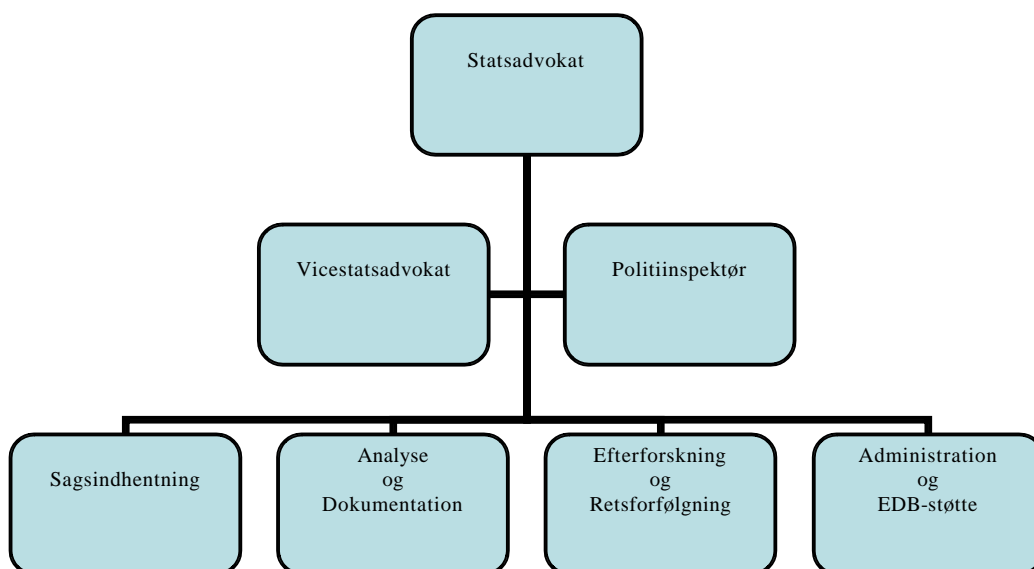
Statsadvokaturen for Særlige Internationale Straffesager blev oprettet den 1. juni 2002 og har til opgave at undersøge, om der er grundlag for at retsforfølge personer med tilknytning til Danmark for alvorlige forbrydelser begået i udlandet, herunder navnlig folkedrab, forbrydelser mod menneskeheden, krigsforbrydelser og terrorhandlinger.

Formålet er at sikre, at Danmark ikke bliver et fristed for personer, der har begået alvorlig kriminalitet forud for deres ophold i Danmark.

Statsadvokaturen er en del af anklagemyndigheden, og statsadvokatens nærmeste overordnede er Rigsadvokaten.

Politipersonalet, som er tilknyttet statsadvokaturen, er organisatorisk forankret i Rigspolitiet, Efterforskningsafdelingen.

Statsadvokaturen er organiseret således:

Nye Tider, Nye krav, Nye love

Uden vidner og ofre – ingen sag!

Nye love har været på dagsordenen lige siden statsadvokaten satte sig i stolen den 1. juni 2002 – Danmark var med oprettelsen af Statsadvokaturen for Særlige Internationale Straffesager en måned forud for Den Internationale Straffedomstols ikrafttræden, men udfordringerne ventede fra første dag.

Der var allerede i juni 2002 indsat en bestemmelse i udlændingelovens § 45c, som gav Udlændingemyndighederne adgang til at orientere anklagemyndigheden, hvis der var mistanke om at en udlænding havde begået meget alvorlig kriminalitet.

For at gennemføre en straffesag skal der også være vidner og ofre – ellers kan man sjældent bevise noget strafbart forhold. Derfor bad statsadvokaten allerede i 2002 om adgang til oplysninger om udlændinge, der kunne være vidner til eller ofre for disse forbrydelser.

Det er naturligvis altid en meget alvorlig sag, når politi og anklagemyndighed skal have adgang til fortrolige oplysninger, men alle var f.s.v. enige om det nyttige heri. Et lovforslag herom først kom på lovprogrammet for folketingsåret 2008-2009, fordi alle muligheder med hjemmel i retsplejeloven og forvaltningsloven skulle afprøves, evt. i retten.

Loven blev stadfæstet den 27. december 2008, og den træder i kraft den 1. marts 2009.

Der er ingen tvivl om, at denne væsentlige lovændring vil bidrage til at sikre, at Danmark ikke

bliver et helle for alvorligt kriminelle indvandre-re og flygtninge.

Internationale forbrydelser kommer ofte først frem i lyset efter rigtig mange år

I 2005 vedtog folketetinget en ny forældelsesbestemmelse i Straffelovens § 93a: Når en lovovertrædelse er omfattet af en af Danmark tiltrådt mellemfolkelig overenskomst, ifølge hvilken straffeansvaret er uforældeligt, indtræder forældelse ikke.

Og i 2008 fik straffeloven indsat § 93b om uforældelighed for forbrydelser, begået ved tortur, jf. § 157a.

Danmark skal også kunne retsforfølge internationale forbrydelser

I 2008 førte Jurisdiktionsudvalgets arbejde til en lovændring, der betyder, at Danmark kan retsforfølge i en række yderligere situationer, hvor forbrydelserne var begået uden for Danmark, blandet andet for forbrydelser af den art, som Den Internationale Straffedomstol behandler, fx. Folkedrab, Forbrydelser mod menneskeheden og krigsforbrydelser, hvis der er den fornødne personlige tilknytning til Danmark.

Den ny bestemmelse i straffelovens § 8, nr. 5 giver bedre mulighed for bl.a. at leve op til beslutninger fra FN, når det hedder, at der er dansk straffemyndighed for handlinger, der "... er omfattet af en international bestemmelse, ifølge hvilken Danmark er forpligtet til at have straf-

femyndighed." Dette omfatter også Sikkerhedsrådets beslutninger i medfør af FN's charter, kap. VII om resolutioner med henblik på oprettholdelse af fred og sikkerhed i verden.

Og efter straffelovens § 8a er der nu dansk strafmyndighed for, "... handlinger, som foretages uden for den danske stat, når handlinger af den pågældende art er omfattet af statuten for Den Internationale Straffedomstol, hvis handlingen er foretaget af en person, der på tidspunktet for sigtelsen

- 1) har dansk indfødsret, er bosat i den danske stat eller har lignende fast ophold her i landet eller
- 2) befinder sig her i landet."

Dette vil fremover give gode muligheder for at retsforfølge de alvorligste internationale forbrydere.

Nye strafbestemmelser?

Som det fremgår af en artikel nedenfor, har Norge indført nye strafbestemmelser for at kunne leve op til deres medlemskab af Den Internationale Straffedomstol.

I Danmark har vi ikke ændret vore strafbestemmelser bortset fra, at der er indført en ny forældelsesbestemmelse og en strafskærpselsesbestemmelse for forbrydelser, hvis de er begået ved tortur.

En lang række andre lande, herunder Tyskland, Belgien, Frankrig, Canada, Australien og New Zealand har også indført ændringer i deres straffelove for at sikre, at de kan leve op til kravene fra Den Internationale Straffedomstol.

Folkedrab, krigsforbrydelser mv., hvad er hvad?

Folkedrab, Forbrydelser mod Menneskeheden og Krigsforbrydelser. Vi nævner dem i flæng, men ikke sjældent bliver vi i statsadvokaturen spurgt om forskellen på dem.

Krigsforbrydelser er nok dem, der tidligst er beskrevet, idet man var klar over allerede i slutningen af det nittende århundrede, at der måtte være regler, der beskyttede dem, der var med i krige, det vil sige internationale væbnede konflikter. Det er de regler, der skal medvirke til at krige føres efter visse regler, og at navnlig sårede og tilfangetagne behandles korrekt. I den forbindelse tænker vi navnlig på de fire Geneve konventioner fra 1949.

Forbrydelser mod Menneskeheden blev man opmærksom på under den første verdenskrig med forbrydelserne begået mod det armenske folk, men først under den anden verdenskrig tog man skridt til effektivt at retsforfølge for disse overgreb mod civilbefolkningen i eget land, som vi kender fra Holocaust i Tyskland. Nürnberg sagerne og den tilhørende statut danner grundlaget for kriminaliseringen af disse alvorlige forbrydelser.

Folkedrab blev beskrevet i forbindelse med udryddelserne af forskellige grupper af mennesker under den anden verdenskrig og efter Nürnberg sagerne vedtog man i 1948 FN's folkedrabskonvention, der omhandler udryddelse med videre, helt eller delvist, af grupper af samme nationalitet, race, etnicitet eller religion. Med andre ord; man slår ihjel, blot fordi de er, som de er!

Folkedrab kaldes også ”forbrydelsen over alle forbrydelser”.

Forbrydelser mod Menneskeheden og Folkedrab kan også begås udenfor krigstid, hvorimod krigsforbrydelser forudsætter, at der er en international væbnet konflikt.

Alle tre kategorier af forbrydelser er indeholdt i statuten for Den Internationale Straffedomstol, der påbegyndte sit virke i Haag i 2002.

Danmark har en lov om krigsforbrydelser, der dog kun gælder forbrydelser begået under besættelsen i Danmark 1940-45. Vi har en folkedrabslov fra 1955, der kriminaliserer folkedrab, begået i Danmark. Derudover kan Danmark straffe for overtrædelser af den almindelige danske straffelov i en række situationer, der internationalt vil være omfattet af en af de tre nævnte kategorier af forbrydelser.

I en række stater – men ikke i Danmark – har man, i forbindelse med tiltræden til den Internationale Straffedomstol, vedtaget nye straffebestemmelser for at være sikker på, at man nationalt kan leve op til domstolens princip om, at sagerne, under de anførte betegnelser og med disse forbrydelsers specifikke kendetegn, bør kunne pådømmes nationalt, og Domstolen træder kun til, hvis staterne ikke kan eller vil efterforske og retsforfølge mistænkte.

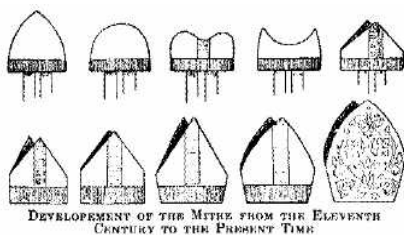
Kulturforståelse

Det lyder så godt, og vi går alle sammen ind for både kultur og forståelse. Vi tror vi er på hat med hele verden, men er vi det?

Men hvad betyder det i praksis – udover at spise stærk mad i fremmede lande og sige tak på det fremmede sprog med en diskret bøjning mod den fremmede som tegn på værdig respekt?

Kultur dækker her over mødet med den anden, det vil sige en, der taler og opfører sig anderledes, end vi finder det normalt her i København, Slagelse eller Thyborøn.

Forståelse dækker i denne sammenhæng over, at vi ikke forstår men gerne vil forstå.

Et par eksempler kan måske vise noget:

Hvorfor er der i visse kulturer en venlig tendens til altid at bekræfte det, som en myndighed spørger om? Danskere har jo normalt et utroligt behov for at korrigere selv den mest uvæsentlige detalje.

Hvorfor forklarer vidner i visse kulturer, det de har hørt, som om det var noget, de selv havde

oplevet, og hvordan finder man så ud af, hvad de selv har set og hvad de har hørt?

Hvorfor siger et vidne, at hele hans familie blev dræbt, når det senere viser sig, at fire af hans søskende overlevede en massakre?

Han nævnte ikke navnene på disse fire søskende, da vi bad ham fortælle navnene på alle de dræbte i hans familie – det var sikkert fordi vi ikke spurgte efter overlevende, fordi vi havde en forståelse af, at alle var dræbt.

Dette er et åbenbart eksempel på en forskellig forventning til spørgsmål og svar. Det er nok ret sikkert, at de fleste med en traditionel dansk baggrund ville forvente, at vidnet ville have nævnt, at der var fire, der overlevede massakren.

Man kan så spørge, hvorfor er det, at vi forventer netop denne fortælleform, og at vidnet skal nævne alle sine søskende?

Men endnu mere væsentligt er det at være opmærksom på, hvorfor denne skæve kommunikation er en alvorlig udfordring for retsforfølgningen? Det er fordi, vi forledes til enten at mene, at der ikke var spurgt præcist nok, eller at vidnet er utroværdigt. Det sidste bliver for alvor en opgave, hvis dommerne i en senere straffesag slutter for unanceret fra denne ene dårlige kommunikation til, at så er vidnet generelt utroværdigt.

I en sag om drab på en kvinde, der var gift med sin fætter, mødte begge familier op og forklarede – nogle med sympati for den ene, andre for den anden side. Endnu forstår vi alle, hvad der sker, og hvilken betydning det har for vor vurdering af udsagnene, at de kommer fra hver sin gren af familien.

Men når det så viser sig, at ingen af forklaringerne på nogen for ”danske ører” forståelig måde kan forenes med andres forklaringer, så kan man – som retsformanden i den pågældende sag – konkludere, at ”han dog aldrig havde været ud for så mange vidner, der ikke talte sandt, og at han måtte stille sig spørgsmålet, om det overhovedet var muligt at få brugbare forklaringer fra vidner fra det pågældende land”.

Det er jo meget væsentligt, når en retsformand i landsretten når frem til, at han ikke mener at kunne forstå vidneudsagnene eller i givet fald må anse dem alle sammen for usandfærdige.

Denne situation diskuteres i øjeblikket i hele Europa, Canada, New Zealand og Australien blandt efterforskere og anklagere i disse sager om alvorlig international kriminalitet.

ICTR (FN's internationale straffetribunal for Rwanda) havde man allerede for 12 år siden kultur- og sprogeksperter til at forklare om den særlige måde man udtaler sig på i Rwanda, som er helt forskellig fra en græsk/romersk måde at formulere sig på.

Statsadvokaturen har i 2007 gennemført et internatkursus i kulturforståelse, og i 2008 er flere foredragsholdere inviteret på besøg for at fortæl

le om kultur og historie i de konfliktområder, statsadvokaturen har sager fra.

På efterforskningssiden har vi drøftet og er begyndt at gennemføre afhøringer med større fokus på de kognitive elementer, som er karakteristiske ved at intervieweren lytter og undlader at afbryde og derved får den afhørtes associationer frem.

Det kan være en metode til at komme igennem kulturbarriererne, da spørgsmål tit kan være forstyrrende for den, der bliver afhørt.

Det betyder ikke, at der ikke bliver stillet spørgsmål til vidnet, men det sker først efter, at vidnet på sin egen måde har fortalt om begivenhederne.

Sådanne afhøringer tager længere tid, og det er også i dette lys, man skal se beslutningen om at etablere et midlertidigt kontor i et konfliktland, så der kan ske en tilrettelæggelse af blandt andet afhøringer, hvor der tages meget mere hensyn til vidner og ofres situation og vanskeligheder end ved en traditionel dansk afhøringsituation.

Dette skulle meget gerne føre til en sådan forståelse på tværs af kultur, sprog, historisk sammenhæng osv. at vi alligevel kan afdække, hvad der foregik i forbindelse med konkrete forbrydelser - en sådan forståelse, at vi også kan oplyse sagen i retten på en sådan måde, at retten kan opnå den fornødne sikkerhed for sin bedømmelse af sagen og ikke skal blive nødt til at konstatere, at i denne sag er intet efter rettens opfattelse sikkert.

Har du nu gjort op med dig selv, hvordan du vil komme i kontakt med de personer, som du har mødt i artiklen ?

Fremskudt efterforskningsbase i Sarajevo i Bosnien

I begyndelsen af 2008 indledte statsadvokaturen to separate efterforskninger af drab m.v. forøvet under konflikten i Bosnien-Herzegovina (BiH) i 1992.

Efterforskningerne blev gennemført efter en model, som adskilte sig væsentligt fra de modeller, som statsadvokaturen tidligere har anvendt til efterforskninger i udlandet. Den væsentligste forskel bestod i, at myndighederne i BiH accepterede, at statsadvokaturen kunne opholde sig - og arbejde i BiH stort set uden begrænsninger.

Efterforskerne fik hurtigt et tæt og tillidsfuldt samarbejde i stand med de lokale myndigheder, og fik derved mulighed for på kort tid at afhøre og genafhøre et betydeligt antal vidner samt foretage andre efterforskningsskridt, som det ellers kun ville have været muligt at gennemføre efter tidskrævende behandling af diverse formelle skriftlige anmodninger om retshjælp.

Arbejdsformen var således en væsentlig årsag til, at de to efterforskninger meget hurtigt kunne afsluttes.

Den ene efterforskning var rettet mod en 71-årig herboende mand, som var mistænkt for medvirken til drab på 40 civile etniske serbere i

tre landsbyer i Bosnien-Herzegovina i 1992 og nedbrænding af landsbyerne.

Den anden efterforskning drejede sig om en 49-årig ligeledes herboende mand, som var mistænkt for i 1992 at have dræbt en familie på tre i deres hus i Sarajevo og forsøgt at skjule ugeringen ved at sætte ild til huset.

I den førstnævnte sag havde statsadvokaturen indledningsvis identificeret 30 vidner og i den anden sag 10 vidner, som skulle afhøres.

Dertil kom yderligere vidner, som efterforskningerne eventuelt ville afdække samt afhøring af forskellige myndighedspersoner. Desuden skulle der foretages undersøgelser af gerningssteder og bevissikring m.m.

Forud for oprettelsen af basen i Sarajevo blev der via tre officielle anmodninger om retshjælp etableret samarbejde med den lokale anklagemyndighed. De to af retshjælpsanmodningerne rettede sig mod hver sin konkrete sag, mens den tredje angik statsadvokaturens mulighed for at gennemføre de nødvendige afhøringer og efterforskningsskridt i BiH i takt med, at efterforskningerne udviklede sig. Specielt bad statsadvokaturen om tilladelse til at etablere base/kontor i Sarajevo og uden tidsbegrænsning at bemane basen med skiftende personale.

Basen i Sarajevo

Statsadvokaturen fik mulighed for at leje to kontorer af FN i Sarajevo. Lejeudgiften var lav, og sikkerheden var i top.

Udgangspunktet var, at kontorerne/basen hele tiden var bemanded med to-tre efterforskere, som blev udskiftet med overlappning ud af en pulje på fem-seks mand. Derved kunne den enkelte efterforsker være i Sarajevo i mindst 14 dage ad gangen. På den måde blev der taget højde for, at fokus blev holdt og uskrevet viden og detaljer i efterforskningerne ikke gik til på grund af personaleudskiftningerne, men blev overdraget – altså, at ”den røde tråd blev fulgt”.

Til efterforskningerne blev tilknyttet en efterforskningsleder, to jurister samt en analytiker. Hensigten var, at disse medarbejdere skulle følge efterforskningerne tæt fra statsadvokaturen og efter behov deltage ad hoc i arbejdet.

Efter at de formelle tilladelser fra forelå, blev den fremskudte efterforskningsbase i Sarajevo bemanded fra den 11. februar til den 8. marts 2008 – altså i alt 27 dage.

Blandt de efterforskere, der som de første rejste til Sarajevo, var en reservepolitiasistent, som tidligere i flere år har efterforsket for Den Internationale Straffedomstol for det tidligere Jugoslavien (ICTY) i både Haag og i BiH. Formålet med at tilknytte ham til efterforskningerne i BiH var bl.a. at gøre brug af hans lokalkendskab. Denne disposition viste sig at være meget værdifuld, idet han via sit kendskab til lokalbefolkningen og til FN-personalet ”hurtigt og smidigt” formåede at organisere og ”fikse” det, som der ikke kunne tages højde for inden afrejsen fra Danmark.

Initieret af statsadvokaturens ledelse og efterforskere, blev der mellem Rigspolitiet og Politiforbundet indgået en særlig aftale omkring arbejdstidsforhold. Aftalen bevirkede, at medarbejdernes ophold og arbejde i BiH ikke resulterede

i ophobning af afviklingspligtigt merarbejde optjent under opholdet.

Kommunikation med SAIS

Kommunikationen mellem efterforskerne på basen i BiH og efterforskningsledelsen i statsadvokaturen blev sikret ved, at efterforskerne dagligt ajourførte en døgnrapport, hvor de beskrev problemstillinger, forslag og spørgsmål til efterforskninger m.v. Materialet og efterforskningsrapporter blev dagligt via mail sendt til statsadvokaturen, hvorfra svar på de rejste spørgsmål og andre ledelsesmæssige beslutninger blev sendt dagligt.

Den valgte kommunikationsform – suppleret med telefonsamtaler – sikrede den nødvendige tætte kontakt mellem de efterforskere og ledelsen og medvirkede til, at ledelsen kunne ”krydslæse” og kvalitetssikre de rapporter og andet skriftligt arbejde, som efterforskerne producerede.

Resultatet af efterforskningerne

Etableringen af basen i Sarajevo og efterforskernes uafbrudte tilstedeværelse var den væsentligste årsag til, at de to efterforskninger kunne afsluttes allerede efter kun 27 dage i BiH.

Efterforskningen mod den 71-årige mand gav ikke sikre oplysninger om, at han havde deltaget i overgrebene på de omhandlede tre landsbyer. På et afsluttende møde mellem statsadvokaturen og anklagemyndigheden i BiH kom det frem, at den regionale anklagemyndighed selv ville indlede efterforskninger, hvori også angrebene på de tre nævnte landsbyer indgik. Det blev det aftalt, at statsadvokaturen på det foreliggende

grundlag indstillede efterforskningen, der kan genoptages, hvis der tilgår statsadvokaturen yderligere oplysninger.

Efterforskningen mod den 49-årig mand udelukkede ham som gerningsmand til forbrydelsen – drab på tre personer i deres hus, som efterfølgende blev sat i brand.

Anklagemyndigheden i BiH blev orienteret om efterforskningens materiale og resultat, som kan indgå i en fortsat lokal efterforskning af forbrydelsen.

Fordele ved statsadvokaturens uafbrudt tilstedeværelse på gerningsstedet

Statsadvokaturens tilstedeværelse ”på gerningsstedet” i en længere og sammenhængende periode medvirkede i væsentlig grad til at højne kvaliteten i efterforskningen - fx:

- Der blev hurtigt etableret et konstruktivt og uformelt samarbejde med de lokale myndigheder.
- Efterforskerne kunne hele tiden ”presse på og have hånd i hanke med”, hvad lokale myndigheder foretog sig på statsadvokaturens foranledning.
- Tiden brugt til efterforskning blev reduceret markant i forhold til tidligere.
- ”Aftalte og pyntede forklaringer” kunne modvirkes, idet vidnerne kunne afhøres hurtigt og umiddelbart efter hinanden.
- Nødvendige genafhøringer kunne gennemføres umiddelbart.
- Der var tid til at opnå vidnernes fortrolighed og ”komme ind under huden på dem”.
- Der var mulighed for at gennemføre påvisning m.v. i umiddelbar forlængelse af afhøring.

Det begyndte med en fodboldkamp

Genkendelse i Jylland

I 1993 blev i Jylland arrangeret en fodboldkamp mellem beboere fra to Røde Kors Centre. Deltagerne kom fra stridende befolkningsgrupper i det tidligere Jugoslavien. Det udløste straks tumult, men kampen kom da i gang. Herunder genkendte en serber, der i 1992 havde været interneret i Dretelj-lejren i Bosnien en kvinde, der havde været sekretær for lejrkommandanten. Serberen havde under interneringen oplevet grufulde overgreb begået mod internerede, og den genkendte kvinde skulle have begået krigsforbrydelser.

Alt dette var ukendt for statsadvokaturen indtil sommeren 2004, hvor presseomtale af statsadvokaturen førte til en henvendelse fra en slægtning til den internerede. Den første udfordring var at få serberen til at fortælle om overgrebene, som han kun havde brug for at glemme. Han besluttede sig dog at fortælle om sine oplevelser, og på det grundlag kunne statsadvokaturen samle oplysninger om lejren og begivenhederne via ”åbne kilder”, bøger og avisartikler. Serberen kunne huske navne på andre internerede og beskrive lejren. Mange vidner og ofre opholdt i lande, hvor de havde fået asyl, og alle navngivne blev afhørt. Derudover blev lejren undersøgt så godt, som det kunne lade sig gøre efter de mange år, der var gået siden begivenhederne.

Efterforskningen viste, at strafansvaret for evt. overgreb begået af kvinden med ophold i Danmark var forældet, og efterforskningen i Danmark blev indstillet. Efterforskningen viste også, at lejrkommandanten havde to sekretærer, der

var søstre, og sandsynligheden talte for, at søsteren kunne have begået strafbare forhold.

Sagen blev derfor sendt til søsterens opholdsland, Norge.

Retsforfølgning i Norge

De bosniske myndigheder kendte til den danske efterforskning og henledte opmærksomheden på et medlem af de kroatiske forsvarsstyrker. Denne viste sig ligeledes at være bosat i Norge, og han blev varetægtsfængslet i sommeren 2007. Undersøgelserne i samarbejde med dansk politi godtgjorde, at han ikke havde egentlige opgaver i lejren, men på grund af sit lokalkendskab havde hjulpet med at finde serbere, der skulle interneres.

Den 2. december 2008 fandt sagen om Dretelj-lejren sin (foreløbige) afslutning ved Oslo Tingrett, der idømte kroaten fængsel i 5 år og pålagde ham at betale 400.000 kr. i erstatning til otte ofre. Tiltalen var blevet rejst den 9. juli 2008 og hovedforhandlingen gennemført i perioden august til oktober 2008.

Hvad lærte vi ?

Sagen viser

- Betydningen af internationalt samarbejde
- Muligheden for at retsforfølge selv gamle overgreb.

Udover bevisspørgsmål tog retten stilling til et interessant juridisk problem:

Norge gennemførte i 2005 lovgivning om internationale forbrydelser (forbrydelse mod menneskeheden, folkemord og krigsforbrydelser). Tiltalen i sagen henviste til de nye regler om krigsforbrydelse og forbrydelse mod menneskeheden, og forsvareren indtog det meget forudsigelige standpunkt, at reglerne var uanvendelige på grund af forbuddet mod at straffe med tilbagevirkende kraft.

Retten afgjorde, at nye bestemmelser kan bruges, så længe det drejer sig om samme handling, samme straf, samme forældelse, og straffebestemmelserne varetager samme interesse som regler, der var gældende på gerningstidspunktet. Herefter brugte retten reglen om krigsforbrydelse, men afviste at bruge reglen om forbrydelse mod menneskeheden.

Ikke blot juraen i afgørelsen er interessant, men også den praktiske gennemførelse af sagen.

Under hovedforhandlingen blev ført knap 40 vidner. Omkring halvdelen blev afhørt i retten i Oslo, medens den anden halvdel afgav forklaring via videolink fra en norsk ambassade i deres opholdsland. Resultat: en væsentlig besparelse i udgift til transport og ophold samt ingen udsigt til ansøgninger om asyl.

Dommen er anket af anklagemyndigheden og af den dømte. Anklagemyndigheden er ikke tilfreds med, at reglen om forbrydelse mod menneskeheden ikke kan finde anvendelse.

Kan man efterforske i Afghanistan?

Det kan man faktisk godt, men ikke lige i øjeblikket. Det springende punkt er sikkerhedssituationen, der gør det usikkert både for statsadvokatens medarbejdere og for vidner, der kan bidrage til sagernes oplysning.

Det begyndte ellers så godt

I januar måned 2005 formidlede repræsentationen i Kabul en række møde med justitsministeren, rigsadvokaten og politimyndigheder, og statsadvokatens formål var at finde ud af mulighederne for at undersøge de sager, der allerede var under behandling.

Modtagelsen hos myndighederne viste sig at være meget positiv. Myndighederne indrømmede blankt, at lokalt retsopgør var prioriteret langt efter sikkerhed og uddannelse, men havde absolut ingen indvendinger imod, at fjerne lande undersøgte forholdene og gennemførte evt. retsopgør.

Resultatet blev, at justitsministeren tillod statsadvokaturen at efterforske selvstændigt, d.v.s. uden kontakt til lokale myndigheder.

Besøg i to fængsler

En enkelt sag var moden til nærmere undersøgelser, der foregik i en by ca. 200 km. nord for Kabul.

Lokale vurderede, at bilturen ville tage 3-4 timer, men sne, sammenbrudte biler m.v. fik turen til at vare 8 timer. Så var der til gengæld mulighed for at nyde Hindu Kush bjergkæden under de uventede ophold. Den skulle dog beskues fra vejen, da der ikke var ryddet for landminder på lange dele af strækningen.

Undersøgelserne angik en tidligere ansats tortur mod fangerne i et fængsel, men inspektøren troede, at vi kom for at sikre, at fangerne (strafafsonere) blev behandlet ordentligt. Det førte til en større omvisning, hvor eventuelle fordomme blev korrigeret, idet det var tydeligt, at boligindretning og forplejning var af samme standard som for befolkningen på fri for.

Misforståelsen blev omsider ryddet af vejen, og inspektøren besvarede beredvilligt vores spørgsmål.

Det viste sig så, at den mistænkte slet ikke havde arbejdet i dette fængsel. Da vi skiltes, bad inspektøren så mindeligt, om vi ikke godt ville fortælle i Kabul, at fængslet meget trængte til undervisningsmaterialer.

Næste dag gik turen til byens andet fængsel, hvor forholdene var noget mere barske. De to

varetægtsarrestanter lå i hver sin kælder celle uden lys eller varme, men inspektøren (den lokale anklager) trøstede sig med, at opholdet maksimalt måtte vare 30 dage.

Det viste sig dog umuligt at skaffe belastende oplysninger om den tidligere ansatte, så vi drog retur til Kabul.

Kontakt til vidner

Med en usikker samfundsstruktur er det ikke nemt at skabe kontakt til vidner i Afghanistan. Det lykkedes dog i midten af 2006 at aftale afhøring af en lang række vidner. Afhøring i vidnernes lokalområde ville udsætte vidnerne for unødigt opmærksomhed, så de fortrak at rejse til Kabul for at fortælle, hvad de vidste. Ved afhøring af kvinder er det nødvendigt, at en kvindelig politiansat er til rådighed, men også det klarede statsadvokaturen.

Tålmod skal der til

Siden er det ikke skønnet forsvarligt at efterforske i Afghanistan, men situationen vurderes løbende, og der er tegn på, at situationen er ved at bedres.

Andre lande kom tidligere i gang med at undersøge sager i Afghanistan. England og Holland har gennemført hver en sag til domfældelse, men såvel disse som andre lande afstår for tiden fra at efterforske i Afghanistan.

Ødelægger ventetiden mulighederne for et retsopgør? Sager skal jo efterforskes, så hurtigt som forholdene tillader. Det er utilfredsstillende at skulle udsætte behandlingen, men da de strafbare forhold under alle omstændigheder er begået for længe siden, må man jo håbe, at den ekstra udsættelse får begrænset betydning.

Æresrelaterede og kulturbestemte forbrydelser

Statsadvokaturen har siden foråret 2006 været opmærksom på, at forsvundne piger og kvinder af anden etnisk herkomst end dansk kan være ofre for kulturbestemte handlingsmønstre af kriminel karakter, og i midten af 2006 blev der etableret samarbejde med Rigspolitiet for at dele erfaringer og undgå dobbeltarbejde. Samarbejdet blev udbygget i 2007 i forbindelse med, at Rigspolitiet udsendte en strategi med vejledning for Rigspolitiets og politikredsens indsats overfor æresrelaterede forbrydelser.

Statsadvokaturens samarbejde med Rigspolitiet indbefatter blandt andet indsigt i indberetninger fra politikredsene. Statsadvokaturens interesse for indberetningerne skyldes, at æresrelaterede forbrydelser ikke nødvendigvis har gerningssted i Danmark, men i ligeså høj grad i udlandet. Statsadvokaturens mål er derfor at identificere herboende personer, der som vidner eller som mistænkte kan sættes i forbindelse med (æresrelateret) kriminalitet, forøvet i udlandet.

Søgning efter forsvundne kvinder

Erfaringer fra udenlandske samarbejdspartner og andre oplysninger har foranlediget, at statsadvokaturen i 2008 begyndte at undersøge en række sager, hvor primært piger og unge kvinder med kulturel eller etnisk tilknytning til udlandet er registreret i politiets kriminalregister som ”forsvundet/savnet”. Statsadvokaturens opgave er at undersøge, om der ligger en forbrydelse bag de pågældendes forsvinden – og i givet fald efterforske og strafforfølge de sager, hvor forbrydelsen er begået i udlandet af herboende.

Årligt efterlyser politikredsene tilsammen gennemsnitligt ca. 100 personer, hvoraf rundt regnet 95 relativt hurtigt dukker op igen i god behold. Tilbage er altså et mindre antal personer, som af ukendte grunde forbliver registreret i kriminalregisteret som ”forsvundet/savnet” - med ukendt skæbne.

Hvis der ikke er nogen umiddelbar indikation for, at der ligger en forbrydelse bag forsvindingen, bliver sagerne relativt hurtigt henlagt af den politikreds, som har optaget anmeldelsen. Hvis ikke en eftersøgt dukker op igen indenfor de første 14 dage, skal politikredsene indberette sagen til Rigspolitiet, som har til opgave at holde et samlet overblik over sager om ”forsvundne/savnede”, som ikke er kommet tilstede.

Statsadvokaturen har fået oplyst, at 65 danske og udenlandske kvinder siden 1994 fortsat er opført i kriminalregisteret som ”forsvundet/savnet” efter at være blevet efterlyst hos politiet.

Af de 65 forsvundne drejer de 30 sig om piger og kvinder med udenlandsk baggrund.

Statsadvokaturen har ”lånt” disse 30 sager til nærmere undersøgelse. Sagerne fordeler sig på børn og kvinder i alderen fra 7 til 25 år fordelt på følgende nationaliteter: Somalia, Irak, Vietnam, Taiwan, Sri Lanka, Slovakiet og Bosnien.

Begrundelsen for, at undersøge netop disse sager er, at det skønnes mest sandsynligt, at eventuelle sager, som falder ind under statsadvokaturens opgave, skal findes blandt eftersøgte piger og unge kvinder med kulturel og etnisk tilknytning til udlandet.

Målet med statsadvokatens undersøgelse er i første omgang at finde ud af, om de eftersøgte er i ”god behold” og udelukke, at de har været udsat for forbrydelser. En mere konkret efterforskning ved statsadvokatens foranstaltning af sager, hvor det ikke ved den første indsats lykkes at finde eller lokalisere den eftersøgte, vil afhænge af, om den indledende undersøgelse rejser mistanke om, at der ligger en forbrydelse bag den pågældendes forsvinden, og om at forbrydelsen er begået udenfor Danmarks grænser af herboende.

Hvis det skønnes, at der bag den pågældendes forsvinding ligger en forbrydelse begået i Danmark, vil det tilkomme den lokale politikreds og/eller Rigspolitiets Rejsehold at forestå en eventuel yderligere efterforskning. Af den grund er statsadvokatens arbejde påbegyndt efter aftale med Rejseholdet, som holdes ajour med resultaterne af undersøgelse.

Ved gennemgang af sagerne er det fundet bemærkelsesværdigt, at efterlysningerne typisk er indgivet til politiet af pædagoger fra asylcentre, lærere fra indslusningsklasser eller medarbejdere fra sociale myndigheder. Derimod fremstår familien til den forsvundne yderst sjældent som anmelder og har sjældent bidraget med oplysninger til efterlysningsrapporten. Denne konstatering rejser det spørgsmål, om familien bevidst ikke medvirker, fordi den på en eller anden måde er indblandet i den pågældendes forsvinden.

Det har givet anledning til undren, at der ikke blandt de eftersøgte er piger og kvinder med pakistansk eller kurdisk baggrund. Denne konstatering rejser det spørgsmål, om det kan skyldes, at netop pakistanske og kurdiske kvinder sjældent kommer til Danmark som flygtninge, men oftest kommer i forbindelse med familiesammenføring.

Det er ikke ualmindeligt forekommende, at de familiesammenførte pakistanske og kurdiske kvinders ”kontakt” med udlændingemyndighederne og med andre offentlige forvaltninger reelt forestås af mandlige pårørende, og at ingen i forvaltningerne derfor ser meget til den familiesammenførte pige/kvinde. Derfor er der heller ikke nogen ”offentlig myndighed” til at være opmærksom og til at kontakte politiet, hvis de pludselig en dag er ”forsvundet”.

Resultat af indsatsen

Blandt andre opgaver har to af statsadvokatens medarbejdere siden andet halvår 2008 arbejdet med at undersøge og analysere de 30 udtagne eftersøgningssager. Flere af sagerne er eller har været vanskelige at følge op på, idet de mangler væsentlige oplysninger af betydning for eftersøgningen og for en eventuel efterfølgende straffesags efterforskning – så som: signalement og særlige kendetegn, kontaktpersoner, familierelationer, omgangskreds, skoleforhold, arbejdsplads, økonomiske forhold, vaner samt ”gøren og laden” i det hele taget.

Resultatet pr. 1. februar 2009 er, at 16 personer med sikkerhed er fundet i henholdsvis England, Etiopien, Irak, Somalia, USA og Norge. Intet tyder på, at de pågældende har været udsat for en forbrydelse i forbindelse med deres forsvinden fra Danmark. Efterlysningerne (spærrekortene) i kriminalregisteret er derfor annulleret og sagerne henlagt.

Yderligere syv personer er sporet til henholdsvis USA, Norge, Somalia og Etiopien. Sagerne er ikke afsluttet, idet de pågældendes opholdssted endnu ikke er endeligt fastlagt. Umiddelbart er der dog ingen grund til at antage, at de har

været udsat for en forbrydelse i forbindelse med deres forsvinden fra Danmark.

Undersøgelse af andre fem sager fortsætter, og der er ikke umiddelbart nogen oplysning om, hvor de eftersøgte befinder sig, eller hvad der er hændt dem.

Undersøgelse af de resterende to sager er endnu ikke påbegyndt.

Undersøgelserne har vist, at pårørende til flere af de ”forsvundne” vidste, hvor de ”forsvundne” opholdt sig, og hvorfor de havde forladt Danmark. De pårørende havde imidlertid ikke underrettet politiet herom, fordi de ikke havde tænkt på at gøre det, havde glemt at gøre det eller ikke vidste, at de burde gøre det.

Med hensyn til piger, der var efterlyst af personale fra børneasylcentre, har undersøgelserne vist, at der angiveligt reelt er tale om, at den eftersøgte var søgt til et andet land i troen på bedre chance for at opnå asyl (asylshopping).

Kontakt til etniske miljøer

Et sekundært mål med statsadvokatens indsats er at samle viden og erfaring om de kulturelle miljøer og gennem kontakt hertil at udbrede kendskabet til statsadvokatens virke og opnå kontakt med vidner og ofre for forbrydelser, som falder ind under statsadvokatens mandat at efterforske og eventuel strafforfølge.

Målet er ikke fuldstændig nået, men det skal fremhæves, at statsadvokatens medarbejdere i forbindelse med undersøgelse af somaliske piger og kvinders forsvinden og efterlysning i kriminalregisteret opnåede kontakt med formanden for Somali Community in Denmark, som har sat statsadvokaturen i forbindelse med herboende

somalier. Det har ført til, at en del af de eftersøgte er lokaliseret i god behold bl.a. i udlandet.

Kontakten med det somaliske samfund har udviklet sig gensidigt og tillidsfuldt, og har bl.a. bevirket, at en medarbejder i december måned 2008 blev inviteret til at holde foredrag for Somali Community om statsadvokatens virke. Foredraget udviklede sig et dialogmøde om bl.a. somaliske piger og kvinders forsvinden. I mødet deltog både mænd, kvinder og unge piger. Ved mødets afslutning forlod mændene mødelokalet, idet de sagde, at deres koner og piger kunne tale mere frit, når de (mændene) ikke var til stede. De tillod altså, at statsadvokatens mandlige medarbejdere var alene med deres koner og piger – som velvilligt gav nyttige oplysninger vedrørende nogle af de ”forsvundne”.

Det somaliske samfunds tillid til statsadvokatens medarbejdere har medført, at statsadvokaturen er blevet introduceret for andre somalier, der har bidraget ved undersøgelse af andre sager om ”forsvundne”.

Registreret som forsvundet i Det Centrale Personregister

Statsadvokatens undersøgelser har vist, at antallet af anmeldelser til politiet om forsvundne piger og kvinder af anden etnisk herkomst end dansk kun er en brøkdel af det antal, som er registreret i Det Centrale Personregister som ”forsvundet”. Ingen af de 30 personer, som statsadvokaten undersøger på baggrund af registrering i kriminalregisteret, er i øvrigt registreret i Det Centrale Personregister som ”forsvundet”.

Det Centrale Personregister har oplyst, at ca. 22.000 personer siden 1968 er anført i register

som ”forsvundet”. Der foreligger p.t. ikke oplysninger om, hvor mange der er piger og kvinder med kulturel eller etnisk tilknytning til udlandet. Markeringen ”forsvundet” kan være blevet sat i registeret, hvis fx en kommunal forvaltning ikke har kunnet opnå kontakt med den pågældende - fx hvis den pågældende er flyttet til udlandet, uden at fortælle nogen herom.

Situationen rejser en række spørgsmål – som fx:

- Hvem foranlediger markeringen ”forsvundet” sat i Det Centrale Personregister
- Hvorfor er de pågældende ikke samtidig registreret i kriminalregisteret som forsvundet.
- Er der belæg for at antage, at nogle af de ”forsvundne” er ofre for forbrydelser, fx tvangsgift eller skaffet af vejen i udlandet.

I statsadvokatens fortsatte arbejde indgår overvejelser om mulighed for et øget samarbejde med Rigspolitiet om bl.a., hvorledes der kan foretages en elektronisk bearbejdning, som kan skabe mulighed for at undersøge de 22.000 ”forsvundne”.

Tribunalers Svanesang

De seneste 15 år har set oprettelsen af flere tribunaler med et formål at retsforfølge de ansvarlige for krigsforbrydelser, folkedrab og forbrydelser mod menneskeheden begået under ulykkelige konflikter i adskillige verdensdele. Tribunalernes oprettelse, sammensætning og finansiering er sket på de vilkår, der nu var mulige, når behovet opstod. Jugoslaver- og Rwandatribunalerne er fx besat med dommere fra mange nationaliteter, mens Irakertribunalet, der rydder op efter Saddam Husseins regime, er rent nationalt.

Meget naturligt lukkes tribunalerne, når opgaven er løst, men de af FN oprettede tribunaler for Det Tidligere Jugoslavien og Rwanda fik efter nogle år en udløbsdato, der senere dog er forlænget.

Hvad så med sager, der er under behandling, men som ikke kan afsluttes inden for fristen?

Løsningen afhænger af det muliges kunst, herunder navnlig samarbejde mellem tribunalene, gerningslandet og det internationale samfund.

Andet end retsforfølgning?

Det har kun været aktuelt at oprette tribunaler, når gerningslandet ikke har vilje eller evne til et opgør. Et opgør kan tage mange former: retsforfølgning, sandheds/forsoningskommission, amnesti til alle for blot at nævne nogle eksempler. Alle er enige om, at et opgør i gerningslandet er at fortrække, fordi dette lands bedst forstår konflikten og udsigterne til at forsøge at hele den.

Tribunaler

Jugoslavertribunalet (oprettet 1994) er i den situation, at gerningslandene nu har opbygget retsvæsen, der kan behandle straffesagerne i overensstemmelse med en aftale, hvor også Tribunalen bidrager med en gennemgang af sagerne. Det angår dels sager, som Tribunalen ikke kan færdigbehandle, dels sager, som gerningslandet selv starter. Dette synes foreløbigt at fungere efter hensigten.

Rwandatribunalet blev som bekendt oprettet (i 1994) i lyset af folkedrabene på muligt 800.000 mennesker i løbet af et par måneder i foråret 1994. Opgaven har været at retsforfølge lederne. Andre mistænkte – omkring 100.000 - blev fængslet i Rwanda. Som årene gik, blev det klart, at hverken Tribunalen eller gerningslandet kunne behandle sagerne inden for rimelig tid, og hvad gør man så for at leve op til nutidens krav om retsforfølgning?

Rwanda valgte at løslade mange med henblik på, at de på ny kunne integreres i samfundet efter en kortere periode med "samfundstjeneste". Dette er suppleret med særligt oprettede lokale retter (gacaca-retter), hvor de overlevende ofre kan berette om overgrebene, og mistænkte kan svare på angrebene. Disse retter kan afsige langvarige fængselsdomme.

Tribunalet har siden sin oprettelse i 1994 rejst sag mod 94 personer. Tilbage står 23 domsforhandlinger, der er i gang, et par appelsager, personer, der afventer domsforhandling og personer, der er på fri fod.

Blandt de domsforhandlinger, der er i gang er sagen, der bl.a. er rejst mod en person, der i 2001 blev udleveret fra Danmark til retsforfølgning ved Tribunalet. Selv om denne sag lakker mod enden, er det åbenbart, at alle sager ikke kan bringes til en afslutning inden udgangen af 2009, hvor Tribunalets mandat udløber. Foreløbig er dommernes ansættelse forlænget, indtil de igangværende sager er afgjort. Men hvad så med de sidste godt 20 sager?

Fortsætte sagerne i Rwanda?

Tribunalets anklagemyndighed har begæret tiltalte personer overført til Rwanda eller til et land, der er villigt til at behandle sagen, men det er der foreløbig ikke ført til noget. Afgørelsen skal træffes af dommerne, og det er åbenbart, at personer, der overføres til retsforfølgning, skal have retlige garantier, der opfylder internationale standarder.

Tribunalet har i alle tilfælde afvist at overføre sager til Rwanda, og følgende begrundelser er angivet:

- Der er mulighed for dødsstraf
- Rwanda har ikke kriminaliseret kommandoansvar
- Domstolene er ikke uafhængige
- Fængselsforholdene er ikke tilfredsstillende
- Mistænktens forsvarerteam har ikke samme mulighed for bevisførelse som anklagemyndigheden (retfærdig rettergang).

Over tid er begrundelserne dog blevet indskrænket til at angå fængselsforholdene samt muligheden for en "fair trial", idet Rwanda løbende har søgt at imødekomme Tribunalets bekymringer. Den nyeste udvikling med forbedring af fængselsforholdene har i realiteten efter

ladt kun et argument mod, at Rwanda kan behandle sager fra tribunalet, nemlig faren for en rettergang, der ikke er retfærdig. Tribunalets bekymring angår bl.a. afhøring via videolink fra udlandet, idet Tribunalet mener, at hovedparten af vidner ikke bør afhøres via videolink. Det siger sig selv, at der vil blive gjort en stor indsats for at overbevise Tribunalet om, at en rettergang i Rwanda bliver retfærdig.

Hvis kun sagen, men ikke en person, skal overføres til Rwanda, kan Tribunalets chefanklager gøre dette uden at forelægge sagen for dommerne.

Udlevering til Rwanda?

På samme tid har europæiske lande skulle tage stilling til, om begæringer fra Rwanda om udlevering af mistænkte kunne imødekommes. Det siger sig selv, at europæiske lande ønsker at overholde menneskeretlige standarder, men Tribunalets afgørelser hviler på et andet retsgrundlag end europæiske stater. En engelsk domstol har tilladt udlevering, og den endelige afgørelse afventer appelrettens afgørelse.

Overførelse til andre stater?

Overførelse til Norge af en sag er nægtet af Tribunalet med den begrundelse, at norske strafferegler ikke nævnte den specifikke internationale forbrydelse (folkedrab), som tiltalen angiver. Samme sag blev søgt overført til Holland, der afviste at have straffemyndighed for folkedrab begået i Rwanda. I mellemtiden har Norge gennemført en lov om internationale forbrydelser, så derfor overvejer Tribunalet, om sagen på ny skal søges overført til Norge! Hvis retfærdighedens

mølle kommer til at male, så sker det i hvert fald langsomt.

Erfaringsudveksling

I november måned 2008 afholdt Rwandatribunalet i samarbejde med øvrige tribunaler en konference for at diskutere ”best practice” for behandlingen af folkemord m.v. Anbefalinger vedrørte til dels efterforskningsteknik, men følgende har generel interesse:

- Kulturforståelse og tilstrækkelig tid er altafgørende ved afhøring af vidner, og forståelsen skal formidles til domstole, evt. ved at indkalde ekspertvidner.
- Flere lande lader kun alvorlige straffesager begået i udlandet eller udleveringsbegøring behandle af særlig udpeget domstol, der derved får den fornødne interesse for og indsigt i disse særdeles komplicerede sager.
- Anvendelse af videolink til afhøring af vidner under hovedforhandlingen fungerer særdeles tilfredsstillende

Hvad nu – hvor peger pilen hen?

Ingen er uenige i, at retsopgør i gerningslandet er at foretrække, og alle er enige om, at væsentlige retsgarantier skal overholdes. Det må være muligt at komme videre ved at bistå Rwanda, så mistænktens forsvar bliver varetaget på bedste vis. Hvis Rwanda accepterer det, må det være muligt at følge retssagernes forløb (som det er sket i Sierra-Leone), så det ikke opstår myter om, at rettergangen ikke har været retfærdig. Allerede nu er det dog åbenbart, at det kan be-

tvivles, om rettergang er sket inden for rimelig tid, så jo hurtigere disse udfordringer bliver håndteret, jo bedre.

Vil man vide mere om Jugoslaver- og Rwandatribunalerne – så se www.un.org/icty og www.un.org/ictt.

Er der da slet ingen succeshistorier?

Jo, Sierra-Leone domstolen (www.sc-sl.org) har haft turbo på sagsbehandlingen siden oprettelsen i 2002. To sager mod de øverst ansvarlige i stridende grupper er afgjort, også i appelretten, mens der er afsagt dom i den tredje sag i 2009.

Sagen mod Charles Taylor, der som præsident i Liberia var hovedansvarlig for overgrebene, er i gang, og retten ventes at have afsluttet sit arbejde i 2010.

Der har været færre tiltalte end i de øvrigt omtalte tribunaler, men koncentrationsmaksimen har været anvendt meget bevidst.

Den Internationale Straffedomstol i Haag - samarbejde

Den Internationale Straffedomstol (ICC) i Haag blev etableret den 1. juli 2002 og har mandat til at behandle sager, hvor gerningstidspunktet ligger efter etableringsdatoen.

Grundlæggende beskæftiger ICC sig med de højst profilerede gerningsmænd til forbrydelser vedrørende folkedrab, krigsforbrydelser og forbrydelser mod menneskeheden, mens de nationale jurisdiktioner typisk beskæftiger sig med gerningsmænd på de lavere trin.

Mellem de højt profilerede og de lavere trin ligger der en række mellemlid, som ikke direkte deltager i kamphandlinger, men som ved forretningsaktiviteter i forbindelse med fx våbenhandel, våbentransport, råvareudvinding m.v. profilerer på konflikten eller direkte eller indirekte medvirker til at finansiere eller på anden måde understøtter opstande og konflikter, som giver grobund for krigsforbrydelser og forbrydelser mod menneskeheden.

Disse mellemlid – i form af våbenhandlere, transportselskaber som speditører, flyselskaber

og rederier, mellemhandlere og mæglere af forskellig art – er sjældent eller aldrig genstand for efterforskning endsige retsforfølgning, men det vil der nu blive forsøgt rådet bod på.

På et seminar i ICC i slutningen af 2008 blev der taget initiativ til at indlede et kooperativt efterforskningsprojekt rettet mod sådanne mellemlid af enkeltpersoner eller firmaer.

Mellem statsadvokaten for Særlig Økonomisk Kriminalitet (SØK) og statsadvokaten for Særlige Internationale Straffesager (SAIS) er der truffet aftale om, at SAIS lader en medarbejder indgå i efterforskningsprojektet i Haag, og at SØK tilknytter en medarbejder, som med sine faglige kompetencer om efterforskning på det økonomiske område, kan være ”sparringspartner” og støtte medarbejderen fra SAIS.

Hvor en eventuel efterforskning mod firmaer og/eller enkeltpersoner, som det tilkommer dansk jurisdiktion at forfølge, skal forankres, afgøres senere.

Analyse og dokumentation

De sager, som Statsadvokaten for Særlige Internationale Straffesager beskæftiger sig med fordrer bl.a., at der i statsadvokaturen findes relevante, let tilgængelige og opdaterede oplysninger om forholdene i lande, som statsadvokaturen har sager fra.

Analyse- og Dokumentationsgruppen består af analytiker med politiuddannelse, en analytiker, der er cand.mag. i historie, samt en analytiker og administrativ medarbejder uddannet som cand.ling.merc.

De tre medarbejdere har alle erfaring fra internationalt arbejde, en række analytiske og metodiske kompetencer samt viden om og erfaring med interkulturel kommunikation. Disse kompetencer bidrager til at sikre kvalitetsfyldte analytiske produkter.

En overvejende del af gruppens arbejde består i at søge efter og bearbejde informationer. Mængden af informationer og måden, hvorpå disse kan søges frem, udvikler sig konstant. Gruppen holder sig derfor bl.a. gennem kurser og konferencer kontinuerligt orienteret om metoder og teknologi, som kan hjælpe i informationssøgningsprocessen og i bearbejdning og præsentation af analyseresultaterne.

Søgning efter og analyser af relevante informationer til brug for konkrete efterforskninger har højeste prioritet. Til illustration heraf kan nævnes gruppens engagement i de efterforskninger, som statsadvokaturen har gennemført med efterforskningsbase i Sarajevo i Bosnien-Hercegovina – som er beskrevet andet steds i denne beretning.

Gruppen arrangerede eksempelvis, at en ekspert holdt et foredrag for statsadvokaturens medarbejdere om de politiske, kulturelle og sociale kendetegn ved de områder, som efterforskningerne omfattede.

Gruppen bidrog i efterforskningerne BiH ved at udarbejde en analyse over forløbet af konflikten i de konkrete områder, som efterforskningerne omfattede. Der blev der udarbejdet en oversigt over de hændelsesforløb, der kunne have relevans for efterforskningerne, ligesom styrkeforhold, styrkeplacering og struktur i og mellem konflikten's parter på konkrete tidspunkter blev visualiseret i analyseprogrammet Analyst Notebook.

Gruppen udarbejdede også en analyse om karakteren af konflikten i BiH i perioden 1992–1995. I forbindelse hermed opstod der et behov for at analysere karakteren af den overordnede konflikt i det tidligere Jugoslavien. Denne vurdering har siden hen fungeret som et hjælpeværktøj i efterfølgende analyser om hændelser i konflikten i BiH.

Det har krævet et større arbejde at indsamle og analysere de relevante informationer, der har dannet grundlag for analyserne. I denne proces har Analyse- og Dokumentationsgruppen fået stor hjælp fra eksterne samarbejdspartnere, deriblandt den Internationale Straffedomstol for det tidligere Jugoslavien – ICTY. De færdige produkter har efterfølgende været brugbare for de andre sideløbende efterforskninger, som statsadvokaturen har ført i forbindelse med konflikterne i det tidligere Jugoslavien.

Gruppens kompetencer har også været brugt i forberedelsen af statsadvokatens projekt om at lokalisere piger og kvinder af anden etnisk herkomst end dansk, som er opført i kriminalregisteret som forsvundet. Gruppen har eksempelvis bidraget til at indsamle og præsentere bag-

grundlitteratur og videomateriale og med eksternt ekspert afholdt temadag for personalet om æresrelaterede forbrydelser. Formålet med dette har været at sikre, at statsadvokatens medarbejdere har været så velorienterede som muligt på sagsområdet.

Sagsindhentning

Statsadvokaturen har mulighed for at få anmeldelser om forbrydelser eller oplysninger til undersøgelse fra fx: Udlændingesservice, Rigspolitiets specialafdelinger, Politikredsene, udenlandske søsterafdelinger, myndigheder i lande, som statsadvokaturen øvrigt samarbejder med, Den Internationale Straffedomstol (ICC), FN's Tribunaler for Ex-Jugoslavien og for Rwanda (ICTY og ICTR), Interpols Generalsekretariat og EU's særlige netværk vedrørende sagsområdet, Sierra Leone domstolen (SCSL), NGO'er i Danmark og i lande, som SAIS er særligt opmærksom på, enkeltpersoner (vidner eller ofre) samt kilder i andre miljøer.

Selv om kilderne således er mangfoldige, identificeres langt den overvejende del af sager og oplysninger på statsadvokaturens eget initiativ – forankret i SagsIndhentningsGruppen (SIG).

SIG har til opgave – gennem en systematisk, målrettet og kontinuerlig indsats - at opspore de herboende personer, som kan mistænkes for at have begået alvorlige forbrydelser i udlandet, samt finde frem til personer, der kan være ofre for eller vidner til forbrydelser, som skal efterforskes af statsadvokaturen.

Statsadvokaturens forskellige funktioner og medarbejdere har et fælles ansvar for at medvirke til at inspirere SIG til at løse sin opgave.

SIG har tilrettelægger sit arbejde ved blandt andet overordnet at identificere og holde øje med nye og gamle konfliktområder rundt om i verden, og danne sig overblik over, om der i Danmark kan befinde sig personer, der som mis-

tænkte, ofre eller vidner skal undersøges nærmere.

SIG holder sig ajour gennem pressen og andre åbne kilder som fx Google, diverse News Letters, Interpols informationer, statsadvokaturens deltagelse i diverse mødefora samt oplysninger fra udlændingemyndighederne om asylansøgere oprindelig nationalitet

Gruppen har opstillet en intern arbejdsliste over konfliktområder, som det skønnes mest relevant at holde fokus på og undersøge.

For eksempel fortsatte SIG i 2008 undersøgelserne af ca. 18.000 udlændingesager fra det tidligere Jugoslavien. Arbejdet blev påbegyndt i 2006.

I forbindelse med tjenesterejser til den Internationale Straffedomstol for det tidligere Jugoslavien (ICTY) i Haag i 2008, har SIG gennemgået oplysninger og sagsakter vedrørende ca. 9000 herboende personer, hvilket har resulteret i, at oplysninger om 88 personer er blevet udtaget med henblik på yderligere efterforskning i Danmark for at af- eller bekræftet, om personerne har deltaget i forbrydelser, det tilkommer statsadvokaturen at efterforske. Der er indhentet et ret omfattende materiale, hvoraf en stor del er på sprog fra det tidligere Jugoslavien og derfor skal gennemgås af tolke.

Undersøgelserne har indtil nu resulteret i, at statsadvokaturen har anmodet om retshjælp fra Bosnien for at få yderligere materiale fremskaffet vedrørende fem herboende personer.

Det er statsadvokatens opfattelse, at Udlændingesservice råder over oplysninger, der har afgørende betydning for, at statsadvokaten kan

Ændringen af Udlændingelovens § 45c, som træder i kraft den 1. marts 2009, vil give SIG mulighed for at gennemføre mere målrettede søgninger efter personer, der er kommet til Danmark fra konfliktområder, og vil sandsynligvis identificere mistænkte og ofre for alvorlig kriminalitet, der skal efterforskes af statsadvokaten eller af samarbejdspartnere i udlandet.

sikre, at herboende personer, der har begået alvorlig kriminalitet i udlandet, får deres forhold undersøgt.

Som ovenfor nævnt, er de fleste af statsadvokatens søgeprojekter forankret i SIG, som holder et samlet overblik over projekterne og status herpå – mens en del af selve søgearbejdet udføres i et tværfagligt samarbejde af andre funktioner i organisationen. Dette gør sig bl.a. gældende i projektet om æresrelaterede og kulturbestemte forbrydelser og projektet vedrørende søgning efter forsvundne kvinder, som er beskrevet andet sted i denne beretning.

Drab eller hævn ?

Udlændingesservice modtog i juli måned 2007 oplysning om, at en person, der var modtaget som kvoteflygtning i Danmark, havde myrdet sin moder i Etiopien, og da kvoteflygtningen havde fået opholdstilladelse, blev sagen i oktober 2007 sendt til statsadvokaten. Anmelderen, der boede i udlandet, havde fået afslag på familiesammenføring med anmeldte som tidligere ægtefælle, da denne ikke delte ønsket om familiesammenføring. Det var derfor en nærliggende tanke, at anmeldelsen skete som hævn, men på den anden side måtte det jo undersøges, om det kunne være rigtigt.

Anmelderen havde meget venligt i sin mail angivet, at anmeldte havde søskende i Holland, og navn og adresse på slægtingene blev i december 2007 præciseret i en mail, hvor anmeldelsen dog blev ændret til, at moderen sammen med andre var blevet dræbt som følge af sønnens politiske aktiviteter.

Undersøgelserne bekræftede, at den anmeldte som en del af sin fars klan havde været politisk aktiv i sit hjemland, og at han havde et antal søskende. De personer, som anmelderen havde angivet som søskende, opholdt sig ganske rigtigt i Holland, men da hollandsk politi efter aftale med statsadvokaten rettede henvendelse til dem, ville de nu ikke vedkende sig en broder i Danmark, og i øvrigt levede deres mor, om end hun var svagelig.

Som følge heraf blev efterforskningen indstillet i maj måned 2008, og anmelderen har ikke klaget over afgørelsen.

Kompetenceudvikling og videndeling

Fortsat kompetenceudvikling af statsadvokatens medarbejdere er et meget centralt og nødvendigt element for, at statsadvokaturen kan leve op til sin opgave og sikre, at Danmark ikke bliver "fristed" for personer, som kan mistænkes for i udlandet at have begået krigsforbrydelser, forbrydelser mod menneskeheden, folkedrab, tortur eller andre alvorlige forbrydelser.

Udveksling af oplysninger og videndeling internt og eksternt er i årets løb sket både ved skriftlig kommunikation og møder med samarbejdspartnere.

Statsadvokaturen har deltaget i internationale møder sammen med andre landes tilsvarende enheder, hvorunder der i stor udstrækning er udvekslet erfaringer mellem enhederne om problemstillinger af såvel politifaglig og efterforskningsmæssig karakter som af forskellige juridiske spørgsmål om international strafferet, retshjælpsanmodninger, vidneafhøringer i udlandet, vidnebeskyttelse og samarbejde med NGO'er m.v.

Som eksempler, hvor statsadvokaturen i 2008 har gennemført kompetenceudvikling af medar-

bejderne og videndeling generelt, kan nævnes, at der har været afholdt interne kurser i form af temadage for alle medarbejdere i Operativ Analyse; temadage om Afrika og om Balkan; temadag med ekstern underviser omkring Bosnien-Hercegovina; temadag om æresrelaterede forbrydelser og om religiøst eller kulturelt betingede voldelige sanktioner i familieforhold; kursus i elementær kildekritik og -validering; temadag om "problemformulering" i relation til brug af analyseafdelingen i opgaveløsninger; kursus i udvidet Excel og kursus i elementær førstehjælp.

Udover kompetenceudvikling for alle medarbejderne, har én medarbejder desuden deltaget i et udvidet kursus i operativ analyse; to har fået undervisning i fransk; to i arabisk; en har på Beredskabshøjskolen gennemgået kursus i Humanitær Folkeret; en har deltaget i seminar hos ICC om udvikling, assistance og best practice; en fra Analyse- og dokumentationsgruppen har deltaget i konference i USA om "åbne kilder", og to fra gruppen har deltaget i kursus i brugen af analyse- og visualiseringsprogrammet Analyst Notebook.

Statsadvokaturens mål for 2009

Statsadvokaturens mål vil altid være en blanding af de overordnede og blivende mål og mere specifikke mål for det enkelte år. De blivende mål er udtrykt i begrundelsen for statsadvokaturens eksistens:

At arbejde på, at personer i Danmark, der kan mistænkes for at have begået alvorlige forbrydelser i udlandet, bliver identificeret og får deres forhold undersøgt.

Det blivende mål kan kun opfyldes ved, at statsadvokaturen er en professionel, interessant og attraktiv arbejdsplads, hvilket til enhver tid blandt andet skal sikres ved, at personalepolitikken lever op til overordnede vedtagne politikker.

Statsadvokaturens mål for 2009 er:

Mål 1: Ved erfaringsudveksling, herunder med udenlandske samarbejdspartnere og evaluering, at sikre, at statsadvokaturen til stadighed anvender de mest effektive arbejdsmetoder og arbejdsgange.

Mål 2: Ved ekstern kommunikation at synliggøre statsadvokaturen og dens opgaver.

Mål 3: Tilstræbe personalets fortsatte kompetenceudvikling gennem kurser og udveksling, så statsadvokaturen er en professionel, interessant og attraktiv arbejdsplads - under fortsat udvikling.

Mål 4: Sikre, at tiltaleespørgsmålet kan afgøres inden 12 måneder, fra det tidspunkt sagen er modtaget.

Statistik

Antal sager pr. år

Tabel 1: Antal sager

År	2006	2007	2008
Nye sager	22	12	20

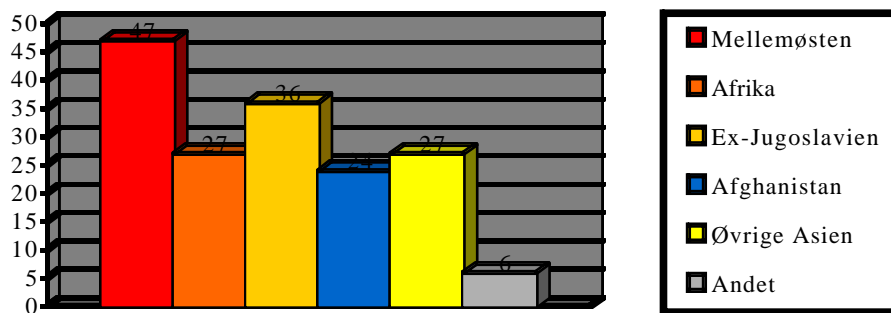
Anmeldte sager i 2008 - efter gerningssted

Tabel 2: Antal sager – i alt 20

Region	Ex-Jugoslavien	Øvrige Asien	Mellemøsten	Andre steder
Antal sager	9	5	2	4

Anmeldelser 2002 – 2008 efter gerningssted

Tabel 3: Antal sager – i alt 167

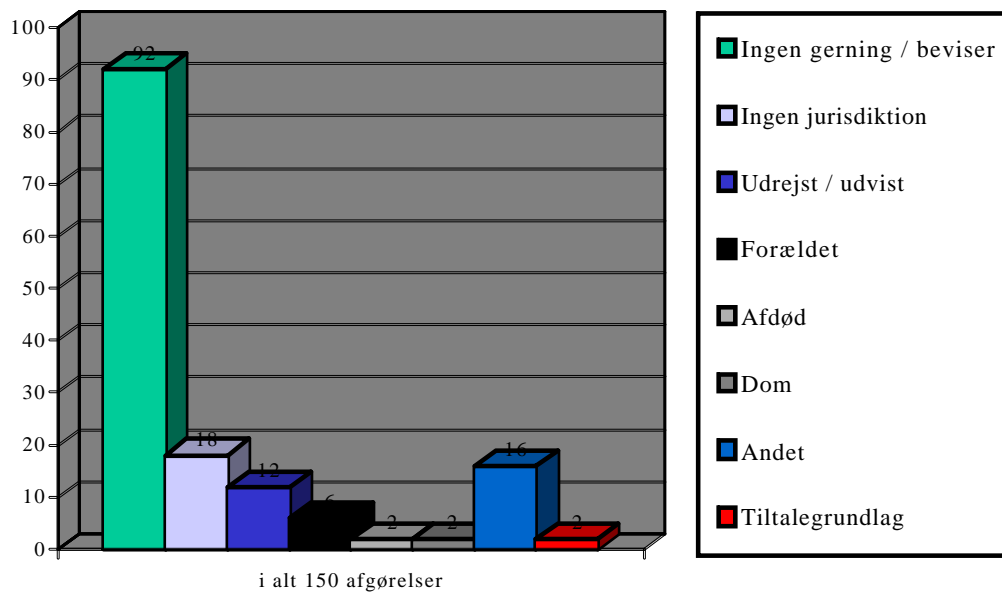
Anmeldelser i 2008 fordelt på anmeldere

Tabel 4: Antal sager

Fra	Udl.service	Private	Politimyndighed / andre	Statsadvokatens eget initiativ
Sager	2	8	3	7

Afgjorte sager 2002 - 2008

Tabel 5: Afgjorte sager - i alt 150

Sagsbehandlingstid – 2008

I 2008 blev 11 ud af 15 sager afgjort inden 12 måneder.

---000---